

De verhoging van de Mensenzoon

In het evangelie van Johannes worden het zelfstandig naamwoord *euangelion* (“evangelie”) en het werkwoord *euangelizoo* (“evangeliseren”) niet gebruikt. Maar wanneer je aan honderd Nederlanders, of honderd Amerikanen zou vragen om “het evangelie” samen te vatten, is de kans groot dat velen zouden verwijzen naar Johannes 3:16. Die Bijbeltekst luidt:

“Want zo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon heeft gegeven, opdat ieder die in Hem gelooft, niet verloren gaat maar eeuwig leven heeft”

Hoewel dit Bijbelwoord zeer geliefd is, is het de vraag of wij de achtergrond en de oorspronkelijke betekenis wel goed begrijpen.

Hoog bezoek

In Johannes 3 wordt beschreven hoe Nicodémus, “een mens uit de farizeeën” en “een overste van de Joden”, dus een Bijbelkenner met een hoge bestuursfunctie, ’s nachts naar de Here Jezus toeging omdat hij Hem wilde ondervragen (3:1). Blijkbaar was Nicodémus onder de indruk van het onderwijs van deze Rabbi uit Galiléa en van de “tekenen” die Zijn boodschap bevestigden: genezing van zieken, bevrijding van bezetenen en opwekking van doden. Bij talloze gelegenheden had de Here gezegd: “De tijd is vervuld en het koninkrijk van God is nabij gekomen; bekeert u en gelooft in het evangelie” (Mar. 1:15). Volgens een andere ooggetuige: “Bekeert u, want het koninkrijk der hemelen is nabij gekomen” (Mat. 3:17). Zowel in Galiléa als in de synagogen van Judéa had de Here “het evangelie van het koninkrijk van God” verkondigd, want volgens Zijn eigen zeggen was Hij dáártoe uitgezonden (Luk. 4:43-44).

Dat Nicodémus van die boodschap onder de indruk was, is vanzelfsprekend. Op grond van de profetieën uit het Oude Testament wist elke vrome Jood dat de Messias ieder moment kon verschijnen: de door de profeten voorzegde tijd die aan Zijn verschijning zou voorafgaan was immers “vervuld” (d.w.z. voltooid, of verstreken). En de wonderen die de Here verrichtte, bevestigden dat het rijk van God nabij was. Loslating van gevangenen, genezing van blinden en vrijlating van verbrokenen waren signalen van de komst van de door God gezalfde Koning, het “aangename jaar van de Heer”, dat de profeten aangekondigd hadden (Jes. 61:1-2, Luk. 4:16-21).

Maar wat werd er bedoeld met de opdracht: “Bekeert u”? Wat moesten de hoorders doen om aan dit bevel gehoor te geven? Johannes de dooper had, toen hem die vraag werd gesteld, eens geantwoord:

“Laat hij die twee onderklederen heeft, meedelen aan wie er geen heeft, en laat hij die voedsel heeft, evenzo doen... Vordert niets méér dan u is voorgeschreven... Plundert niemand uit en beschuldigt niemand vals, en weest tevreden met uw soldij” (Luk. 3:11-14).

Johannes had gewezen op de Messias, die ná hem zou komen. Die zou de mensheid oordelen en Koning worden in Gods rijk (Luk. 3:16-17, Joh. 1:19-34). Was de rabbi uit Galiléa misschien de door Johannes aangekondigde Messias? Wat moest Israël doen om “tarwe” te zijn en niet als “kaf” door Gods Gezalfde te worden verworpen? (Luk. 3:17). Waren de concrete voorbeelden van rechtvaardig gedrag die de dooper had genoemd nog steeds van toepassing?

Om het gesprek te openen, maakte Nicodémus een vriendelijke opmerking. Hij zei:

“Rabbi, wij weten dat U van God bent gekomen als leraar; want niemand kan deze tekenen doen die U doet, tenzij God met hem is” (Joh. 3:2)

Dit zinnetje was bedoeld als inleiding op vragen die de nachtelijke bezoeker wilde gaan stellen. Nicodémus hechtte veel waarde aan het antwoord van de Here Jezus. Uit de tekenen die de Here deed bleek immers dat Hij sprak met Goddelijk gezag. Waarschijnlijk was Nicodémus van plan om na dit lovend woord te gaan zeggen: “Wat leert U, Rabbi, aangaande bekering, wat moet een Israëliet volgens U doen om het komende rijk van God te kunnen ingaan?” De reactie van de Here was onthutsend:

“Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: tenzij iemand opnieuw geboren wordt, kan hij het koninkrijk van God niet zien” (Joh. 3:3)

Die plechtige verzekering moet de hooggeplaatste bezoeker hebben getroffen als een klap in het gezicht:

“Meent u dat Ik van God gekomen ben, om de mensen te vertellen wat ze moeten doen om Zijn komend rijk te kunnen ingaan? Zó is het, zó is het: Om het rijk van God te kunnen zien, moet iemand opnieuw geboren worden!”

Met het “zien” van het rijk bedoelde de Here niet: met de ogen waarnemen, er als een buitenstaander naar kijken. In het Hebreeuwse spraakgebruik betekent “zien”: het zelf ervaren, er deel aan hebben. Dat Simeon “de dood niet zou **zien** voordat hij de Gezalfde van de Heer had gezien” (Luk. 2:26) betekent niet, dat Simeon geen enkel sterfgeval in zijn omgeving zou opmerken, maar dat hijzelf niet zou sterven voordat hij de Messias zag.

Vermoedelijk gaf de Here zo'n terechtwijzend antwoord omdat Nicodémus zijn uitspraak baseerde op "tekenen", op wat zijn ogen hadden waargenomen. De conclusie van Nicodémus was niet gebaseerd op geloof in de Messias, of op instemming met het onderwijs dat de Here had gegeven.

Als Nicodémus een groot ego had gehad of onoprecht was geweest, zou hij op dit moment verontwaardigd zijn vertrokken. Maar uit zijn reactie sprak alleen verbazing. Hij vroeg:

"Hoe kan een mens geboren worden als hij oud is? Kan hij soms voor de tweede keer in de schoot van zijn moeder ingaan en geboren worden?" (Joh. 3:4)

Het woord *anoothern*, dat de Here Jezus gebruikte en dat in vers 3 als "opnieuw" is vertaald, betekent letterlijk: "bovenop", en kan op uiteenlopende manieren opgevat worden. Nicodémus veronderstelde dat de Here zei: "Een mens (die per definitie al geboren is), moet nogmaals geboren worden om het rijk te kunnen zien". Zijn interpretatie van het begrip *anoothern* was niet onjuist, maar wel onvolledig. Want uit de uitleg die de Here vervolgens gaf (Joh. 3:5-8) blijkt, dat Hij *anoothern* in letterlijke zin gebruikte, en sprak over "van boven" geboren worden. In Johannes 3:31 komt het woord *anoothern* opnieuw voor, en in dat vers is het wél als "van boven" weergegeven.

Twee vormen van leven

Op de vraag van Nicodémus antwoordde de Here Jezus:

"Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: tenzij iemand geboren is uit water en Geest, kan hij het koninkrijk van God niet binnengaan. Wat uit het vlees geboren is, is vlees; en wat uit de Geest geboren is, is geest. Verwonder u niet dat Ik u gezegd heb: U moet opnieuw geboren worden. De wind [of: de Geest] waait waarheen hij wil, en u hoort zijn geluid, maar u weet niet waar hij vandaan komt en waar hij heengaat; zo is ieder die uit de Geest geboren is" (Joh. 3:5-8)

Er is een aardse geboorte. Bij die geboorte wordt een mens een "levende ziel", een persoon van vlees en bloed. Wie alleen zó geboren is, kan het rijk van God niet binnengaan. "Vlees en bloed kunnen Gods koninkrijk niet beërven" (1 Kor. 15:50). Behalve de normale geboorte, de geboorte "uit het vlees", is er echter ook een geboorte "van boven", een geboorte "uit de Geest". Wie op de normale, aardse wijze geboren is, kan na kortere of langere tijd ook geestelijk geboren worden. "Niet het geestelijke is eerst, maar het zielse; daarna het geestelijke" (1 Kor. 15:46).

"Water en Geest" (3:5) is vermoedelijk de stijlform die bekend staat als een *hendiadys*. Het betekent: "geestelijk water". In de profetische Schriften wordt Gods Geest met

“fris” of “rein” water vergeleken (Jes. 44:3, 55:1; Ezech. 36:25-27). Hetzelfde beeld werd ook gebruikt door de Here Jezus (Joh. 4:10-14, 7:37-39).

Met Zijn plechtige verzekering, die Hij met “Amen, amen” inleidde, gaf de Here niet alleen antwoord op Nicodemus’ verbaasde uitroep, maar ook op de vraag die de bezoeker nog niet had uitgesproken. Wie het rijk van God wil binnengaan, wie wil weten wat er van hem wordt verlangd om aan Gods standaard te kunnen voldoen, heeft een verkeerd uitgangspunt. Een vleselijk (en dus vergankelijk) mens is niet in staat om door eigen inspanningen het koninkrijk van God binnen te gaan. Zo’n mens moet een nieuwe vorm van leven ontvangen doordat Gods Geest in hem of haar komt wonen. Waar de Geest vandaan komt en waarheen hij gaat is voor menselijke toeschouwers niet te doorgronden. Mensen kunnen de Geest, net als de wind, niet zien. Maar de gevolgen van Diens komst zijn wel *waarneembaar*, net zoals het geluid van de onzichtbare wind kan worden gehoord. Wie uit de Geest geboren is, leert God kennen en begint Hem aan te roepen als “Vader” (Rom. 8:15-16, Gal. 4:6-7, Efe. 1:17, 2:18). Door de Geest ontstaat er “rechtvaardigheid, vrede en blijdschap” (Rom. 14:17). De Geest bewerkt positieve veranderingen in ieder mens, die Hem ontvangt.

Deze plechtige verzekering van de Here riep bij Nicodémus een nieuwe vraag op:

“Nicodémus antwoordde en zei tot Hem: Hoe kunnen deze dingen gebeuren?” (Joh. 3:9)

De nachtelijke bezoeker vroeg: “Als ik opnieuw geboren moet worden om het rijk van God te kunnen binnengaan, hoe kan ik dat nieuwe leven dan ontvangen? Hoe gaat dat in zijn werk?”

Op het eerste gezicht is deze reactie begrijpelijk. Bij de Here wekte de vraag van Nicodémus echter verbazing. Hij zei:

“Bent u de leraar van Israël en weet u deze dingen niet?” (Joh.3:10)

De Here noemde Zijn gesprekspartner niet: “EEN leraar van Israël”, maar: “DE leraar van Israël”. Daaruit blijkt, dat hij Nicodémus beschouwde als een vertegenwoordiger van de Farizeeën en de Schriftgeleerden. Die hadden geen weet van een geboorte “van boven” en vroegen zich af, hoe zo’n geboorte plaatsvond. Maar leraars van Israël hadden het antwoord op die vraag behoren te kennen. In de wet en de profeten wordt er op vele plaatsen over dit nieuwe leven gesproken.

De profeet Jeremia heeft een “*nieuw verbond*” aangekondigd, waarbij de HEERE “Zijn wet in Israëls binnenste zal **geven** en die in hun hart zal schrijven”. Dan zullen “alle Israëlieten Hem kennen, vanaf hun kleinste tot hun grootste toe” (Jer. 31:31-34). Over

dit verbond heeft de HEERE gezegd: “Ik zal hun één hart en één weg **geven** om Mij te vrezen, alle dagen, hun ten goede, en hun kinderen na hen. Ik zal een *eeuwig verbond* met hen sluiten, dat Ik Mij van achter hen niet zal afwenden, opdat Ik hun goed doe. En Ik zal Mijn vreze in hun hart geven, zodat zij niet van Mij afwijken” (Jer. 32:39-40). Op een andere plaats in dezelfde boekrol belooft de HEERE: “Ik zal hun een hart **geven** om Mij te kennen, dat Ik de HEERE ben, en zij zullen Mij tot een volk zijn en Ik zal hun tot een God zijn; want zij zullen zich tot Mij **bekeren** met heel hun hart” (Jer. 24:7).

In de rol van Hosea heeft de HEERE beloofd: “Ik zal **hun afkerigheid genezen**, Ik zal hen vrijwillig liefhebben, want Mijn toorn heeft zich van hem afgewend. Ik zal voor Israël zijn als de dauw. Hij zal in bloei staan als de lelie, wortel schieten als de Libanon” (Hos. 14:5-6)

Tijdens de Babylonische ballingschap heeft de HEERE aangekondigd: “Ik zal hun één hart geven en **een nieuwe geest in uw binnenste geven**. Ik zal het hart van steen uit hun vlees wegdoen en hun een hart van vlees geven, zodat zij in Mijn verordeningen gaan en Mijn bepalingen in acht nemen en die houden. Dan zullen zij Mij een volk zijn, en zal Ik hun een God zijn” (Ezech. 11:19-20). “**Ik zal rein water op u sprenkelen** en u zult rein worden. Van al uw onreinheden en van al uw stinkgoden zal Ik u reinigen. Dan zal Ik u een nieuw hart geven en **een nieuwe geest in uw binnenste geven**. Ik zal het hart van steen uit uw lichaam wegnemen en u een hart van vlees geven. **Ik zal Mijn Geest in uw binnenste geven**. Ik zal maken dat u in Mijn verordeningen wandelt en dat u Mijn bepalingen in acht neemt en ze houdt” (Ezech. 36:25-27).

Na de Babylonische ballingschap heeft de profeet Zacharia namens de HEERE voorzeggd: “Over het huis van David en over de inwoners van Jeruzalem zal Ik **de Geest van de genade en van de gebeden uitstorten**. Zij zullen Mij aanschouwen, Die zij doorstoken hebben. Zij zullen over Hem rouw bedrijven, als met de rouwklacht over een enig kind; en zij zullen over Hem bitter klagen, zoals men bitter klaagt over een eerstgeborene... Op die dag zal er **een bron geopend worden** voor het huis van David en voor de inwoners van Jeruzalem tegen de zonde en tegen de onreinheid” (Zach. 12:10, 13:1)

Van een geboorte “van boven”, een geboorte uit de Geest, had Nicodémus dus op de hoogte kunnen zijn. Hij had moeten weten dat God Zelf Zijn wet in de harten van Zijn volk zou schrijven en zou máken, dat ze in Zijn verordeningen zouden wandelen en Zijn bepalingen in acht zouden nemen. De HEERE zou Israëls afkerigheid genezen, waarna het volk nooit meer van Hem zou afwijken.

De leiders van Israël kenden deze uitspraken van God wel, maar ze wilden niet erkennen dat ze waren aangewezen op Zijn genade om Zijn rijk te kunnen binnengaan. Alleen Israëlieten wier leven totaal mislukt was: de tollenaars en de zondaren, hadden

enig besef van hun onwaardigheid en waren bereid om naar het onderwijs van Jezus te luisteren. De leraars en de aanzienlijken wilden het oordeel van de profeten over “vlees en bloed” niet aanvaarden. Vandaar, dat de Here opmerkte:

“Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: Wij spreken wat Wij weten en Wij getuigen wat wij hebben gezien; en u neemt ons getuigenis niet aan. Als Ik u de aardse dingen heb gezegd en u niet gelooft, hoe zult u geloven als Ik u de hemelse zeg?” (Joh. 3:11-12)

De “wij-vorm” in deze plechtige verzekering van de Here zou een majesteits-meervoud kunnen zijn. Maar waarschijnlijk bedoelde Hij met “wij”: “Johannes de dooper, Ik en Mijn discipelen”. Wij spreken over dingen die we (op grond van de Schrift) weten, en wij getuigen van dingen die we (in het woord van God) hebben gezien. Maar “u” (in het Grieks een meervoudsvorm, dus “jullie”, de leraars van Israël), “neemt ons getuigenis niet aan”. Het getuigenis van de profeten, dat wij laten klinken, roept bij jullie zoveel verzet op, dat je horend niet hoort en ziend niet ziet. Je bezit de waarheid, maar je verzet je ertegen en je sluit je ervoor af. Als jullie niet bereid zijn om de aardse dingen te geloven – dat elke sterveling van boven geboren moet worden om het rijk van God te kunnen binnengaan – hoe zou je dan kunnen geloven als Ik je zou vertellen wat er in de hemel moet gebeuren om het nieuwe leven tot de mensen te laten komen?

Hemelse dingen

Vers 13 is waarschijnlijk een commentaar van de evangelieschrijver, en niet een letterlijke weergave van wat de Here Jezus tegen Nicodémus heeft gezegd. In de nacht waarin het gesprek plaatsvond, was de Here immers nog niet “opgevaren” en bevond Hij zich nog niet “in de hemel”. In Joh. 20:17 wordt dit uitdrukkelijk vermeld. De schrijver van het evangelie plaatst dus de volgende kanttekening:

“En niemand is opgevaren in de hemel dan Hij die uit de hemel is neergedaald, de Zoon des mensen <die in de hemel is>” (Joh. 3:13)

In de oorspronkelijke Griekse tekst staat het werkwoord “opvaren” in de voltooid verleden tijd (een *perfectum*), maar het werkwoord “neerdalen” staat in de *aoristus*. Om dit verschil in de vertaling te handhaven, zou men Joh. 3:13 ook als volgt kunnen weergeven:

“En niemand is opgevaren naar de hemel dan Hij die uit de hemel neerdaalt, de Zoon des mensen die in de hemel is”

Vers 13 is blijkbaar een commentaar dat Johannes kon geven nadat de Here Jezus was opgestaan uit de doden. Na Zijn opstanding is de Here opgevaren en toen Johannes zijn evangelie schreef bevond de Zoon des mensen, waarvan David en Daniël hebben

gesproken (Psalm 110:1, Dan. 7:13-14), zich in de hemel. Maar Hij daalt “uit de hemel neer” – in figuurlijke zin telkens opnieuw, als het manna in de woestijn, wanneer iemand Zijn Geest ontvangt en “van boven” wordt geboren – en in letterlijke zin bij de voleinding van de eeuw, wanneer Hij in heerlijkheid zal verschijnen en Zijn rijk op aarde zal vestigen.

Johannes vervolgt zijn betoog als volgt:

“En zoals Mozes de slang in de woestijn heeft verhoogd, zo moet de Zoon des mensen verhoogd worden, opdat ieder die in Hem gelooft, <niet verloren gaat maar> eeuwig leven heeft” (Joh. 3:15)

De evangeliëschrijver verwijst naar een gebeurtenis die plaatsvond tijdens Israëls woestijnreis. De Israëlieten hadden eens gemopperd tegen God en tegen Mozes. Ze zeiden: “Waarom hebt u ons uit Egypte laten vertrekken om te sterven in de woestijn? Want hier is geen brood, ook geen water, en onze ziel heeft een afkeer van dit waardeloze brood” (Num. 21:5). Voor deze oneerlijke, ondankbare en ongelovige houding (het was immers aan hun eigen ongeloof te wijten dat ze nog in de woestijn waren, en het manna was voedzaam) werden de mopperaars zwaar gestraft. “Toen zond de HEERE gifslangen onder het volk; die beten het volk, en er stierf veel volk uit Israël” (Num. 21:6). Daarop kwamen de mensen naar Mozes toe, en zeiden: “Wij hebben gezondigd, want wij hebben tegen de HEERE en tegen u gesproken. Bid tot de HEERE dat Hij de slangen van ons wegneemt”. Toen bad Mozes voor het volk. En de HEERE zei tegen Mozes: “Maak u een gifslang en zet hem op een staak. Het zal gebeuren dat ieder die gebeten is, in leven zal blijven, als hij daarnaar kijkt”. Toen maakte Mozes een koperen slang en zette hem op de staak. En het gebeurde als de slang iemand beet, dat hij naar de koperen slang keek en in leven bleef (Num. 21:7-9).

De geschiedenis van redding door de koperen slang is volgens de evangeliëschrijver een gelijkenis van redding door de Zoon des mensen, de Messias in de hemel. Tussen het type en het antitype is er een dubbele parallel:

1. Zoals Mozes de koperen slang in de woestijn heeft verhoogd, zo “moet” de Zoon des mensen verhoogd worden. In dit verband betekent “moet” dat het noodzakelijk is, dat God het in Zijn wijsheid zó heeft beschikt.
2. Zoals een Israëliet die een slangenbeet had opgelopen dreigde te sterven, maar in leven bleef wanneer hij naar de koperen slang keek, zo zal ieder die in de verhoogde Mensenzoon gelooft, niet verloren gaan maar “eeuwig leven” hebben.

Over Joh. 3:15 en het daaropvolgende vers, Joh. 3:16, bestaan er uiteenlopende opvattingen. Er is discussie over de vraag wat de evangelienschrijver bedoelde met het woord “verhogen” en met de uitdrukking “eeuwig leven”. Verwarring ontstaat vooral wanneer men zulke Bijbelwoorden aanhaalt zonder rekening te houden met het tekstverband en zonder aandacht te besteden aan de passages in het Oude Testament waar over de “Zoon des mensen” wordt gesproken.

In een later gesprek met de Farizeeën (Joh. 8:13) merkte de Here Jezus op: “*Wanneer u de Zoon des mensen verhoogd zult hebben, dan zult u weten dat Ik het [d.w.z. de Messias] ben, en dat Ik vanuit Mijzelf niets doe, maar deze dingen spreek zoals de Vader Mij heeft geleerd*” (Joh. 8:28). Bij een andere gelegenheid zei de Here tegen de menigte: “Nu is [het] oordeel van de wereld, nu zal de overste van deze wereld worden buitengeworpen. En *als Ik van de aarde ben verhoogd, zal Ik allen tot Mijzelf trekken*” (Joh. 12:32). De omstanders begrepen dit niet, en vroegen: “Wij hebben uit de wet gehoord dat de Christus tot in eeuwigheid blijft, en *hoe zegt U dan dat de Zoon des mensen moet worden verhoogd? Wie is die Zoon des mensen?*” (Joh. 12:34).

In zijn toespraak tot Joodse pelgrims in Jeruzalem op de Pinksterdag zei de apostel Petrus: “Deze Jezus heeft God opgewekt, waarvan wij allen getuigen zijn. *Nu Hij dan door de rechterhand van God is verhoogd* en de belofte van de Heilige Geest heeft ontvangen van de Vader, heeft Hij dit uitgestort wat u <én> ziet én hoort” (Hand. 2:32-33). Toen ze over hun boodschap ter verantwoording werden geroepen zeiden de apostelen tegen het Sanhedrin: “De God van onze vaders heeft Jezus opgewekt, die u hebt omgebracht door Hem te hangen aan een hout. Deze heeft God als Overste Leidsman en Heiland *door Zijn rechterhand verhoogd* om aan Israël bekering en vergeving van zonden te geven” (Hand. 5:30-31).

Met een beroep op Joh. 8:28 en 12:32-33 beweren vele christenen, dat “verhoogd worden” in Joh. 3:15 een eufemisme is voor “aan een hout gehangen worden”, d.w.z. “gekruisigd worden”. In Joh. 12:33 merkt de evangelienschrijver immers op: “Dit nu zei Hij om aan te duiden wat voor een dood Hij zou sterven”. Met “wat voor een dood” zou Johannes hebben bedoeld: de kruisdood, een overlijden waarbij de stervende aan een paal omhoog wordt geheven. Onjuist is deze interpretatie niet, maar “verhogen” houdt vermoedelijk méér in dan gekruisigd worden. Want:

1. In het Oude Testament, waar over de verhoging van de Zoon des mensen wordt gesproken betreft dit een “komen van de Mensenzoon tot de Oude van Dagen” [d.w.z., bij God, in de hemel] en het ontvangen van koninklijke heerschappij en eer (Dan. 7:13-14, vgl. Psa. 110 en Psa. 8).

2. Volgens Jezus' eigen woorden zou Zijn verhoging leiden tot een volmaakte triomf. Zelfs de Farizeeën zouden eens gaan beseffen dat Hij de Messias is (Joh. 8:28). De verhoogde Mensenzoon zou "allen tot Zich trekken" (Joh. 12:32). Allen zouden Hem eens volgen.

3. De apostel Petrus betrok het woord "verhogen" op wat God met Zijn "rechterhand" deed nádat de Here Jezus was gekruisigd (Hand. 2:33, 5:31). De Vader wekte Zijn Zoon op uit de doden en plaatste Hem in de hemel.

Als Johannes opmerkt, dat de Here Jezus het woord "verhogen" gebruikte om aan te duiden "wat voor een dood" Hij zou sterven (Joh. 12:33) dan bedoelt de evangelienschrijver blijkbaar niet alleen: "een dood aan een paal", maar: "een dood aan een kruis die zou worden gevolgd door een opstanding en een hemelvaart".

Verloren gaan of eeuwig leven hebben

Onder christenen is er ook verschil van mening over de betekenis van de uitdrukkingen "verloren gaan" en "eeuwig leven hebben". Volgens velen hebben deze uitdrukkingen betrekking op het lot van mensen bij het laatste oordeel, het oordeel uit Openbaring 20:11-15. "Verloren gaan" zou betekenen: veroordeeld worden, in de poel van vuur terechtkomen, populair gezegd: de hellestraf ondergaan. "Eeuwig leven hebben" zou betekenen: vrijgesproken worden, gratie krijgen, voor altijd in Gods nabijheid mogen verkeren.

Het oordeel ná de duizendjarige binding van satan was echter niet het onderwerp van het gesprek tussen de Here Jezus en Nicodémus. De Heer sprak over de komst van het koninkrijk van God, het rijk van de door God gezalfde Koning die vanuit Jeruzalem zou gaan regeren tot aan de einden van de aarde en de satan zou binden (Psa. 2:6-8, 22:28, 72:8-11; Openb. 2:27, 19:11-20:6). Dat rijk gaat aan het laatste oordeel *vooraf* (Openb. 20:1-10). De Heer had tegen Nicodemus gezegd dat een mens dat rijk niet op grond van eigen inspanningen of inzichten kan binnengaan. Een sterveling moet "van boven" geboren worden, doordat Gods Geest in hem komt wonen en hem nieuw leven schenkt. Wie dit nieuwe leven ontvangen hebben, kunnen het rijk van God "zien" en zullen het mogen binnengaan. Maar wie alleen "uit vlees" geboren zijn, "gaan verloren". In het Grieks van Joh. 3:15 en 16 staat hier het werkwoord *apollumi*, dat "omkomen" betekent. Zij zullen het rijk niet mogen meemaken maar zullen sterven en dood blijven (vgl. Openb. 20:5).

Vrijspraak of veroordeling is niet het punt van de vergelijking tussen redding door de koperen slang en de verhoogde Mensenzoon. Héél Israël had al vergeving voor haar misstap ontvangen zodra Mozes voor het volk bad. Door de koperen slang aan het volk te geven toonde de HEERE, dat Hij Zijn volk liefhad en de ondankbaarheid en

opstandigheid van de Israëlieten had vergeven. De geschiedenis van de koperen slang betreft niet overtreders die vrijspraak, maar stervenden die **leven** ontvingen. Wie door een gifslang werd gebeten en dreigde te sterven, bleef in leven wanneer hij opzag naar de koperen slang. De koperen slang verschaftte een leven dat sterker was dan de dood. Wie de God van Israël niet langer wantrouwde maar Hem op Zijn woord geloofde en naar de verhoogde slang keek, ontving een nieuw leven dat het effect van elke dodelijke beet ophief. Maar wie zijn wantrouwen vasthield, aan Gods liefde bleef twijfelen en niet keek, kwam om.

Iets dergelijks zou er volgens Johannes de Doper ook gaan gebeuren in de dagen van de Messias. Wie het goede nieuws van het komende rijk geloofde, zou tot bekering (d.w.z. tot ander inzicht) komen, zijn misstappen belijden en goede vrucht voortbrengen – de vrucht van het woord dat in het hart was gezaaid. Zo iemand zou als een boom op zijn plaats blijven staan en het rijk van God mogen binnengaan. Maar wie Gods goede nieuws niet geloofde of alleen maar voor de schijn met de gelovigen meeliep, zou géén goede vrucht voortbrengen en worden “omgehakt” (Matth. 3:7-12).

Het is opvallend, dat de HEERE strikt genomen niet voldeed aan het verzoek dat het volk tot Hem had gericht. De Israëlieten hadden aan Mozes gevraagd: “Bid tot de HEERE dat Hij de slangen van ons wegneemt” (Num. 21:7). Maar de HEERE nam de slangen niet weg. In plaats daarvan gaf Hij de koperen slang. De bittere ervaringen in de woestijn (zoals de slangenbeten) waren blijkbaar noodzakelijk om het beloofde land te kunnen ingaan, en het kijken naar de koperen slang was een oefening in Godsvertrouwen. De koperen slang verschaftte aan de toeschouwers een nieuw leven, dat het dodelijke gif overwon.

Op grond van het Nederlandse taalgebruik zou je kunnen denken, dat de Bijbelse uitdrukking “eeuwig leven” eindeloos leven betekent, maar in werkelijkheid betekent het: “eeuws leven”, d.w.z. “leven van de toekomstige eeuw”. Zoals ons bijvoeglijk naamwoord “jarig” is afgeleid van het zelfstandig naamwoord “jaar”, zo is “eeuwig” (Gr. *aioonios*) afgeleid van het woord “eeuw” (Gr. *aioon*). De Here Jezus liet dit zien, door tegen Zijn discipelen te zeggen:

“Voorwaar, Ik zeg u: er is niemand die [zijn] huis, broers, zusters, moeder, vader, kinderen of akkers heeft verlaten ter wille van Mij en ter wille van het evangelie, die niet honderdvoudig ontvangt, nu in deze tijd: huizen, broeders, zusters, moeders, kinderen en akkers, met vervolgingen, en in de toekomstige eeuw eeuwig leven” (Markus 10:29-30, vgl. Lukas 18:29-30)

*“Voorwaar, Ik zeg u, dat u die Mij gevolgd bent, in de wedergeboorte, **wanneer de Zoon des mensen zal zitten op [de] troon van Zijn heerlijkheid**, u ook op twaalf tronen*

zult zitten om de twaalf stammen van Israël te oordelen. En ieder die heeft verlaten huizen, broers, zusters, vader, moeder, <vrouw,> kinderen of akkers ter wille van mijn naam, zal honderdvoudig ontvangen en eeuwig leven beërven” (Mattheüs 19:28-29)

Het eeuwige leven zal in letterlijke zin dus pas worden gegeven in het toekomstige wereldtijdperk, het rijk van God waarin de Messias zal zitten op de troon van Zijn heerlijkheid. Maar nu, in de tegenwoordige tijd, kan het al worden ervaren doordat de Geest van God in elke gelovige woont en gelovigen aan elkaar verbindt, zodat zij elkaar bemoedigen en troosten. Nu, “in deze tijd”, kijken gelovigen op naar het tegenbeeld van de “koperen slang”: de verhoogde Messias in de hemel. Door hun blik op Hem gevestigd te houden worden ze veranderd (vgl. 2 Kor. 3:18). In de toekomstige eeuw zullen ze dankzij Hem een leven ontvangen dat onvergankelijk is en de dood voorgoed achter zich heeft.

Gods liefde

Aan zijn vergelijking tussen de koperen slang in de woestijn en de verhoogde Messias verbindt de evangelieschrijver de volgende conclusie:

“Want zo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon heeft gegeven, opdat ieder die in Hem gelooft, niet verloren gaat maar eeuwig leven heeft” (Johannes 3:16)

Weinig mensen beseffen dat Johannes deze conclusie baseerde op de geschiedenis van de koperen slang. Zoals God de koperen slang gaf aan het volk Israël, zo heeft Hij nu Zijn “eniggeboren Zoon” aan de wereld gegeven.

De gangbare weergave van Johannes 3:16 is misleidend. Door de bijzin: “Want zó lief heeft God de wereld *gehad*” wordt de indruk gewekt, dat God eens, in het verleden, zoveel liefde voor de wereld koesterde dat Hij Zijn Zoon gaf. Volgens die weergave zou Gods houding ten opzichte van de wereld daarna veranderd kunnen zijn. De Schepper zou afkeer van Zijn schepping kunnen gaan koesteren. In de oorspronkelijke Griekse tekst gebruikt Johannes voor het werkwoord liefhebben echter een *aoristus*, d.w.z. een onbepaalde tijd. God heeft de wereld lief, punt uit. Zelfs wanneer Hij oordeelt of toont heeft Hij de wereld lief, want “God *is* liefde” (1 Joh. 4:8,16). Liefde kenmerkt heel Zijn optreden. Op zeker ogenblik toonde Hij die liefde door Zijn Zoon te geven. “Want zó lief heeft God de wereld, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft” is een weergave die dichter bij de grondtekst blijft.

Bij “gegeven heeft” denken de meeste christenen aan de dood van Gods Zoon. En dat is terecht, want de apostel Paulus schreef: “...God bevestigt Zijn liefde tot ons [hierin], dat Christus voor ons gestorven is toen wij nog zondaars waren” (Rom. 5:8). Uit de

verwijzing naar de geboorte van de Messias en uit de parallel met de koperen slang blijkt echter, dat Johannes onder het “geven” van de Zoon méér verstond dan de kruisdood van de Messias. God gaf Zijn Zoon al toen Hij in Bethlehem werd geboren. En hij gaf Hem ook door Hem uit de doden op te wekken en Hem aan Zijn rechterhand te plaatsen. Omdat Christus is opgestaan uit de doden en is opgevaren naar de hemel, kunnen stervelingen naar Hem opzien en van Hem eeuwig leven ontvangen. Zoals stervende Israëlieten in de woestijn eens nieuw leven ontvingen door te kijken naar de koperen slang.

Johannes noemt de Messias Gods “*eniggeboren Zoon*” om het onderscheid aan te geven tussen de verhoogde Christus en de mensen die Zijn Geest ontvangen. *Ton huion autou ton monogenèe* betekent: “De Zoon van Hem, de Enig-verwekte”. Zowel de Here Jezus (Joh. 1:32-33) als de gelovigen (Joh. 3:5-6) hebben op zeker ogenblik Gods Geest ontvangen. Maar de Here is Gods *unieke* Zoon, omdat Hij geen aardse vader had maar door Gods Geest werd verwekt in Zijn moeder, Maria (Luk. 1:35).

Uit het slot van Johannes 3:16 en uit het woordje “want” aan het begin van dit vers blijkt dat de evangelieschrijver in vers 16 nog altijd een parallel trekt tussen de verhoogde Messias en de koperen slang.

En zoals Mozes de slang in de woestijn heeft verhoogd...

Zo moet de Zoon des mensen verhoogd worden....

Opdat ieder die in Hem gelooft niet verloren gaat....

Maar eeuwig leven heeft.

Want zo lief heeft God de wereld gehad...

Dat Hij Zijn eniggeboren Zoon heeft gegeven...

Opdat ieder die in Hem gelooft niet verloren gaat...

Maar eeuwig leven heeft. (Johannes 3:15-16)

Met vers 16 is het onderwijs van de evangelieschrijver aangaande de verhoging van de Messias echter nog niet voltooid. Het volgende vers begint namelijk ook met het woordje: “want” en is daarom verbonden met het voorafgaande.

Want...

God heeft Zijn Zoon niet in de wereld gezonden...

Opdat Hij de wereld zou oordelen...

*Maar opdat de wereld door Hem behouden zou worden
(Johannes 3:17)*

Volgens velen hebben Gods liefde en Gods reddingsplan betrekking op een beperkt aantal mensen: de groep van de uitverkorenen. Maar dat is niet wat de Bijbel zegt.

Vers 16 luidt niet: “Want zó lief heeft God de kerk...” of: “Want zó lief heeft God de uitverkorenen...” Het Schriftwoord luidt: “Want zó lief heeft God de **wereld...**” Uit Psalm 145:9 hadden we dat al kunnen weten: “De HEERE is aan **allen** goed, en Zijn barmhartigheden zijn over **al** Zijn werken”. In vers 17 worden de bedoelingen van de Schepper onthuld. Het is Zijn voornemen om door Zijn Zoon de **wereld** te redden, niet slechts een enkeling.

Zal Gods Zoon de wereld dan niet oordelen? Zeker wel! In ditzelfde evangelie zegt de Here Jezus immers:

*“...de Vader... heeft Hem macht gegeven **oordeel uit te oefenen**, omdat Hij [de] Mensenzoon is. Verwondert u hierover niet, want er komt een uur dat allen die in de graven zijn, Zijn stem zullen horen en zullen uitgaan: zij die het goede hebben gedaan tot [de] opstanding van [het] leven, en zij die het kwade hebben bedreven tot [de] opstanding van [het] oordeel” (Johannes 5:27-29)*

Wat er in Johannes 3:17 staat, betekent niet, dat Gods Zoon de wereld niet zal oordelen. Maar volgens de evangelienschrijver vonden de geboorte van de Messias, Zijn prediking in het land Israël, Zijn kruisdood, opstanding en hemelvaart niet plaats om de wereld te oordelen, maar om de wereld te redden. En veroordeling is niet het **einddoel** dat God Zich met Zijn wereld heeft voorgenomen. Zijn einddoel is behoud. De apostel Paulus zegt dit ook, in 1 Kor. 15:25-28, Efe. 1:10, Fil. 2:9-11 en Kol. 1:19-20. Blijkbaar zal Gods oordeel uiteindelijk leiden tot de redding van de wereld. Wie het woord van God hoort en dit gelooft, is “uit de dood overgegaan in het leven” en “komt niet in het oordeel” (Joh. 5:24). Zo iemand hoeft geen oordeel meer te ondergaan, want Gods bedoeling is in hem of haar al gerealiseerd. Maar de overigen moeten nog wél geoordeeld worden.

Het oordeel

Johannes vervolgt zijn betoog door te zeggen:

“Wie in Hem gelooft wordt niet geoordeeld, <maar> wie niet gelooft is al geoordeeld, omdat hij niet heeft geloofd in de naam van de eniggeboren Zoon van God” (Johannes 3:18)

De evangelist verwijst vermoedelijk naar de tweede Psalm, waar tegen de koningen en rechters van de aarde wordt gezegd: “Handel verstandig... laat u onderwijzen... Kust de Zoon, opdat Hij niet toornig wordt en u onderweg omkomt, wanneer Zijn toorn slechts even ontbrandt. Welzalig allen die tot Hem de toevlucht nemen!” (Psa. 2:10-12). Wie de koning verwerpt die God heeft gezalfd (Psa. 2:2) en tegen Wie Hij heeft gezegd: “U

bent Mijn Zoon” (Psa. 2:7, Luk. 1:35, Matth. 3:17, Mar. 1:11), zal omkomen en het rijk van God niet binnengaan.

In de Hebreeënbrief wordt gezegd, dat de naam “Zoon” veel hoger is dan de naam “Engel” of “Boodschapper” (Hebr. 1:4). Een bode is een dienaar die vóór de troon staat (Hebr. 1:7). Maar de Zoon mag aan Gods rechterhand zitten, **óp** Diens troon (Hebr. 1:3,13). Het woord dat de Zoon spreekt heeft daarom een groter gezag dan het woord dat door engelen is meegedeeld:

“Als het woord door engelen gesproken [de Tora, vgl. Hand. 7:38,53 en Gal. 3:19] vaststond en elke overtreding en ongehoorzaamheid rechtvaardige vergelding ontvangen heeft, hoe zullen wij ontkomen als wij zo’n grote behoudenis veronachtzamen, waarover aanvankelijk gesproken is door de Heer...” (Hebr. 2:2-3).

Wie het woord van de Zoon minacht of veronachtzaamt, schaart zich in de kring van Gods tegenstanders. Dat woord zal hem dan oordelen op de laatste dag (Joh. 12:48), de dag waarmee de tegenwoordige “boze eeuw” wordt afgesloten, waarna de toekomstige eeuw, het tijdperk van het koninkrijk der hemelen, begint.

Johannes sluit zijn commentaar over de “hemelse dingen” en de verhoging van de Mensenzoon af door te schrijven:

“En dit is het oordeel, dat het licht in de wereld is gekomen, en de mensen hebben de duisternis meer liefgehad dan het licht, want hun werken waren boos. Want ieder die kwade dingen bedrijft, haat het licht en komt niet tot het licht, opdat zijn werken niet bestraft worden. Maar wie de waarheid doet, komt tot het licht, opdat zijn werken openbaar worden dat zij in God zijn gewerkt” (Johannes 3:19-21)

Dit slotgedeelte van Johannes’ betoog is in feite een nadere toelichting bij wat de Here Jezus in het voorafgaande had gezegd: “Wij spreken wat Wij weten en Wij getuigen wat Wij hebben gezien; en u neemt ons getuigenis niet aan” (3:11). De vraag die bij een lezer zou kunnen opkomen, is: “Waarom namen de leraars en leiders van Israël het eenparig getuigenis van de dooper, de Here en Zijn discipelen niet aan? Als de door de profeten voorzegde tijd was vervuld, de consequenties van afwijzing van het evangelie zó zwaar en de zegeningen van geloof zó groot waren, waarom wees het grootste deel van Israël dit getuigenis dan af?” En ook nú kan men zich afvragen: “Als er redding en eeuwig leven is voor iedereen die in Gods Zoon gelooft, waarom willen velen dan niets van Hem weten?”

Licht dat in de wereld komt, maakt zichtbaar wat er in de wereld is (Efe. 5:13). Met het “licht dat in de wereld gekomen is”, doelt Johannes op de komst van de Messias (vgl.

Joh. 1:8, Joh. 8:12 en Efe. 5:14) en op de boodschap die de Messias en Zijn voorloper brachten: het goede nieuws van het koninkrijk en het leven van de toekomstige eeuw. Zodra dat licht begon te schijnen, bracht het scheiding teweeg.

Het Griekse woord *krisis*, dat als “oordeel” is vertaald, kan ook “keuze” of “beslissing” betekenen, en het Griekse werkwoord *krinoo* betekent niet alleen “oordelen”, maar ook: “scheiden” of “onderscheiden”. Het goede nieuws houdt in, dat het “koninkrijk van de hemelen” op aarde zal worden gevestigd, een rijk waarin rechtvaardig wordt geregeerd. Daarom roept het goede nieuws elke hoorder op om zich te “bekeren”, d.w.z. van gedachten te veranderen, te erkennen dat zijn of haar leven niet aan Gods norm voldoet (Matth. 3:2, 4:17; Mar. 1:15). En daardoor ontstaat er scheiding tussen hoorders. Het licht maakt zichtbaar hoe mensen in werkelijkheid zijn.

Wie in openlijke zonde leefde en daardoor in grote problemen was geraakt: een man die als soldaat of als belastinggaarder voor de Romeinse bezetter was gaan werken, of een vrouw die in de prostitutie terecht was gekomen, was soms nog wel bereid om te erkennen dat zijn of haar levensstijl niet aan Gods norm voldeed. Maar “nette mensen”, en vooral godsdienstige leiders, waren niet bereid om zich te bekeren. Bekeren betekent immers: Erkennen dat je niet bent wat je altijd beweerde te zijn, je verleden herroepen, toegeven dat je dwaalde en anderen deed dwalen. De ergste blinden zijn zij, die beweren te zien. Hun blindheid is ongeneeslijk (vgl. Joh. 9:40-41).

Ook vandaag is het nog zó, dat mensen die zich “in de goot” bevinden soms nog wel bereid zijn om zich te bekeren. Maar godsdienstige mensen menen dat ze een streepje vóór hebben omdat ze zich aan bepaalde leefregels houden, en denken dat zij geen bekering nodig hebben.

Volgens Johannes bevinden mensen zich liever in de duisternis dan in het licht. Ze willen hun reputatie behouden, en willen blijven doorgaan voor een fatsoenlijk iemand. Als ze zouden toelaten dat het licht hen bescheen, zou blijken dat hun werken “boos” zijn, dat ze “kwade dingen bedrijven”. Het licht zou hen “bestrafen”. Op dat moment zou blijken dat ze niet de vriendelijke, nette mensen, de gehoorzame volgers van Gods Woord, of de Bijbelgetrouwe leiders zijn waarvoor ze worden gehouden. Wie hun reputatie belangrijk vinden, hebben een hekel aan het licht en zullen de lichtkring mijden (vgl. Joh. 7:7).

Voor “boos” (Joh. 3:19) gebruikt Johannes het Griekse woord *poneeros*, dat “kwaadaardig” of “schadelijk” betekent. In het NT wordt dit woord gebruikt voor de wens van mensen om kwaad te spreken (Matth. 5:11, 15:19) of God te lasteren (Matth. 9:3-4), voor moordlust, ongeoorloofde seksuele begeerte, hebzucht, en de neiging om

te roddelen (Matth. 15:19). Zulke neigingen in het hart en de uitingen ervan maken een mens onrein (Matth. 15:20).

“Want van binnen uit het hart van de mensen gaan naar buiten de kwade overleggingen: hoererijen, diefstallen, moorden, overspel, hebzucht, boosheden, bedrog, losbandigheid, een boos oog [d.w.z. gierigheid], lastering, hoogmoed, onverstand; al deze boze dingen komen van binnen uit voort en verontreinigen de mens” (Mar. 7:21-23).

“Boze werken” zijn gevoelens en daden die andere mensen (en daarmee ook de Here God) schade toebrengen. Het zijn “kwade dingen” (Joh. 3:20). In het oorspronkelijke Grieks van Johannes staat hier een enkel woord (*phaula*), dat een aanduiding is van “smerige” of “vuile” zaken.

Door de komst van de Messias in de wereld maakt God scheiding, en brengt Hij het oordeel tot stand. Mensen van wie je dat helemaal niet zou verwachten willen niets van het licht weten. Daaruit blijkt, dat hun gevoelens en daden uit een verkeerde bron voortkomen. En andere mensen van wie je dat ook helemaal niet had verwacht, gaan wél naar het licht toe.

Als Johannes schrijft: “Maar wie de waarheid doet, komt tot het licht, opdat zijn werken openbaar worden” bedoelt hij niet, dat wie wél naar de Messias toegaat, dit doet om lof voor goed gedrag te krijgen. Integendeel, zulke mensen zullen juist hun “zonden” (d.w.z. hun doelmissingen, hun falen) belijden! (Matth. 3:6, Mar. 1:5). De evangelienschrijver bedoelt dat God, door het licht te laten schijnen, openbaar maakt welke krachten er in menselijke harten werkzaam zijn, wie er met Zijn oordeel over hun daden instemmen en wie dit niet doen. De HEERE wil zichtbaar maken in wie Hij aan het werk is. Zulke mensen komen tot het licht. En de Schepper wil laten zien in wie Hij **niet** aan het werk is, ook al menen velen dat Hij wél door hen werkt.

Samenvatting

1. Johannes 3:16 wordt door vele christenen beschouwd als een samenvatting van het evangelie.
2. Weinig mensen beseffen echter, dat deze tekst betrekking heeft op de verwachting van het volk Israël, dat uitzielt naar het rijk van de Messias in de toekomstige eeuw.
3. Ook wordt meestal vergeten, dat Johannes 3:16 deel uitmaakt van een gelijkenis. De evangelienschrijver trekt een parallel tussen redding van

Israëlieten in de woestijn door de koperen slang en redding van gelovigen in de huidige boze wereld door de verhoogde Zoon des mensen.

4. De kernboodschap van de gelijkenis is de Bijbelse waarheid dat de Zoon des mensen moest worden verhoogd opdat ieder die met vertrouwen naar Hem opkijkt het leven van de toekomstige eeuw ontvangt.
5. Uit het gesprek van de Here Jezus met Nicodémus, dat aan de gelijkenis voorafgaat, blijkt dat mensen niet door eigen inspanningen het rijk van God kunnen binnengaan. Om dat rijk te kunnen ingaan en erin te kunnen leven, moeten ze “van boven” geboren worden, d.w.z. nieuw leven ontvangen doordat Gods Geest in hen komt wonen.
6. Dit nieuwe leven ontvangt ieder mens die met geloof naar de verhoogde Zoon des mensen opkijkt. Waarbij “verhoogd” niet alleen betekent: “gehangen aan een hout”, maar bovendien: “opgestaan uit de doden, opgevaren naar de hemel en zittend aan de rechterhand van God”.
7. Zoals de gave van de koperen slang een uiting was van Gods vergevende liefde voor het volk Israël, zo is het geschenk van de verhoogde Mensenzoon een uiting van Gods liefde voor de wereld. Johannes 3:16 is de eerste tekst in het NT waar wordt gezegd, dat God de wereld liefheeft.

* * * * *